

ПРО ДЕЯКІ ГРАМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛЯКІВ НА ТЛІ ВИКЛАДАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

ABOUT SOME GRAMMATICAL PROBLEMS OF POLES AGAINST THE BACKGROUND OF TEACHING POLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Яковенко Л.І.,

orcid.org/0000-0003-0503-6419

кандидат філологічних наук, доцент,

*завідувач кафедри професійно орієнтованої польської мови
Національного університету «Одеська політехніка»*

У статті розглянуто проблему вживання чоловічоособової та нечоловічоособової форми дієслівного присудка при однорідних підметах, що виражені іменниками різного роду і числа. Проаналізовано звернення поляків до авторитетної мовної консультації PWN та відповіді відомих мовознавців. Зазначена проблема тісно пов'язана з категорією роду іменника та визначенням кількості родів у польській мові. Особливо важливим це питання є для вивчення польської мови як іноземної, адже чоловічоособова категорія належить до специфічних граматичних категорій, тому усвідомлення її мовного позначення викликає багато труднощів.

Підручники польської мови як іноземної для різних рівнів однотайно подають матеріал у спрощеному вигляді, а саме: чоловічоособові форми дієслів вживаються тільки стосовно чоловіків або групи осіб, де є хоча б один чоловік, а нечоловічоособові форми вживаються стосовно усіх інших осіб, тварин, предметів, абстрактних понять тощо. Такий підхід на перший погляд можна вважати цілком слушним і виправданим, адже творення і розрізнення названих вище форм є одним з найскладніших етапів вивчення польської мови, тому заглиблення у подробиці є важливим для розуміння носіїв і творення висловів польською мовою.

Для здійснення вибору форми присудка при однорідних підметах слід враховувати сукупність наступних чинників: розрізнення чоловічоособових і нечоловічоособових іменників; розрізнення депреціативних і недепреціативних форм; позиція іменників стосовно присудка; наявність у складі однорідних підметів іменника нечоловічоособового роду, що називає тварину, а також число, у якому вжито цей іменник; наявність серед однорідних підметів іменника нечоловічоособового роду, що називає неживі предмети, а також число, у якому вжито цей іменник; чи сполучуваність іменників, що входять до складу однорідних підметів, є однаковою тощо.

Ключові слова: польська мова, однорідні підмети, присудок, чоловічоособові і нечоловічоособові форми, сполучуваність.

The article considers the problem of using the masculine and non-masculine forms of the verb predicate with homogeneous subtypes expressed by nouns of various kinds and numbers. It analyses appeals of Poles to authoritative language consultation PWN and answers of known linguists. This problem is closely related to the category of the noun genus and the determination of the number of genera in the Polish language. This issue is especially important for studying the Polish language as a foreign language, because the male category belongs to specific grammatical categories, so the awareness of its linguistic designation causes many difficulties.

Textbooks of the Polish language as a foreign language for different levels unanimously present the material in a simplified form, namely: male-personal forms of verbs are used only in relation to men or a group of persons where there is at least one man, and non-male-personal forms are used in relation to all other persons, animals, objects, abstract concepts, etc. At first glance, this approach can be considered quite reasonable and justified, because the creation and distinction of the above forms is one of the most difficult stages in studying the Polish language, so going into details is important for understanding native speakers and creating expressions in Polish.

To choose the form of the predicate with homogeneous subtypes, a combination of the following factors should be taken into account: the distinction between male and non-male nouns; distinguishing between depreciative and non-depreciative forms; the position of nouns in relation to the predicate; the presence in the composition of homogeneous nouns of the noun of the non-male genus calling the animal, as well as the number in which this noun is used; the presence among homogeneous nouns of a noun non-human personal genus, calling inanimate objects, as well as the number in which this noun is used; whether the conjugacy of nouns that are part of homogeneous subsets is the same, etc.

Key words: Polish language, homogeneous subjects, predicate, male and non-male forms, compatibility.

Постановка проблеми. Викладання граматики іноземної мови вимагає узгодження двох протилежних полюсів: з одного боку, матеріал слід подавати точно, конкретно і просто, з іншого ж – необхідно взяти до уваги особливості функціонування певних форм чи конструкцій у різних стилях, їхню частотність, популярність тощо. Існує також ціла низка протиріч між нормою та

узусом, які повинні бути донесені до студента і усвідомлені ним. Одним з таких протиріч у польській мові є вибір форми дієслова у функції присудка при однорідних підметах. Складність полягає у тому, що у польській мові категорія роду у множині розгалужується на чоловічоособові (*studenci byli*) та нечоловічоособові форми (*studentki były, dzieci były, konie były, ptaki były* і под.). Підручники

польської мови як іноземної для різних рівнів одностайно подають матеріал у спрощеному вигляді, а саме: чоловічоособові форми дієслів вживаються тільки стосовно чоловіків або групи осіб, де є хоча б один чоловік, а нечоловічоособові форми вживаються стосовно усіх інших осіб, тварин, предметів, абстрактних понять тощо. Такий підхід на перший погляд можна вважати цілком слушним і виправданим, адже творення і розрізнення названих вище форм є одним з найскладніших етапів вивчення польської мови, однак для розуміння носіїв і творення правильних висловів необхідне заглиблення у цю тему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професор Сілезького університету Йоланта Тамбор зазначає, що вплив на творення й прочитання дієслівних форм у значній мірі мають, серед інших, специфічні вимоги щодо числа і роду інших слів у реченні (наприклад, чоловічоособовий рід у множині навіть у тому випадку, коли жоден з іменників не називає особи у чоловічому роді: *kobieta i kajak zbliżali się do siebie* поряд з *kobieta i łódka zbliżały się do siebie*) [9, с. 30]. Як зазначає професор Варшавського університету Мірослав Банько, вибір відповідної форми присудка при однорідних підметах є однією з найскладніших проблем польського синтаксису. Існуючі описи узгодження однорідних підметів з присудком подають це явище у значно спрощеному вигляді [1]. Професор Келецького університету ім. Яна Кохановського Пьотр Збруг присвятив опису цієї проблеми монографію, у якій проаналізував синтаксис однорідних підметів від 1939 р. до сучасності. Дослідження проведено на багатому мовному матеріалі, що складається з близько 15 тисяч речень, які були виділені з Корпусу Польської Мови наукового видання PWN, а також з Корпусу Інституту Польської Мови Польської Академії Наук. Вчений порівнює висновки, що виникають з зібраного матеріалу, з власною мовною компетенцією й демонструє складність проблеми однорідних підметів, що зумовлена такими чинниками, як особовість – неособовість, порядок слів, число, граматичний рід, тип сполучника тощо. Мовознавець доходить висновку, що «узгодження дієслівної форми з усім рядом не є системною властивістю польської мови, яка могла б стати основою кодифікованої мовної норми» [15, с. 186].

Постановка завдання. Спрощення підходу до чоловічоособової категорії у глоттодидактиці формує у студентів спотворене уявлення про граматичну систему польської мови, що стає причиною допущення помилок у процесі спілкування.

Тому важливим є визначення основних чинників, що впливають на вибір відповідних граматичних форм, а також формулювання тих труднощів, з якими стикаються навіть особи, для яких польська мова є рідною. Отже, метою статті є аналіз проблеми носіїв польської мови у вживанні форм дієслів при однорідних підметах та визначення можливостей викладання цієї теми у курсі польської мови як іноземної. Актуальність розвідки полягає у необхідності якісного викладання польської мови студентам українських закладів вищої освіти в умовах популярної академічної мобільності та співпраці українських і польських інституцій. Для досягнення мети було виконано наступні завдання: 1. Розглянуто проблему визначення кількості форм категорії роду у польській мові. 2. Зібрано та проаналізовано звертання носіїв польської мови до мовної консультації Наукового Видання PWN. 3. Окреслено основні можливості застосування узагальненого матеріалу із зазначеної теми у практиці викладання польської мови як іноземної. У процесі виконання завдань було використано метод спостереження за мовними явищами, описовий метод, метод граматичного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Проблема вибору форми присудка при однорідних підметах у польській мові пов'язана з уживанням дієслів у минулому та складеному майбутньому часах, де відбувається згадане вище розрізнення на чоловічоособові та нечоловічоособові форми дієслів. Вона тісно пов'язана з проблемою визначення кількості родів, що впродовж тривалого часу є предметом дискусії мовознавців. Зокрема, Вітольд Маньчак, виходячи з кореляції знахідного відмінка однини і множини з називним чи родовим запропонував поділяти усі іменники на п'ять родів: чоловічоособовий (*widzę tego ucznia, tych uczniów*), чоловічотваринний неособовий (*widzę tego psa, te psy*), чоловічоречовий (*widzę ten kapelusz, te kapelusze*), жіночий (*widzę tę uczennicę / książkę, widzę te uczennice / książki*); середній (*widzę to dziecko / krzesło, widzę te dzieci / krzesła*) [7]. Як бачимо, у множині цей поділ демонструє протиставлення чоловічоособового роду, у якому форми знахідного відмінка є ідентичними формам родового, усім іншим родам, де знахідний є ідентичним називному. Зигмунт Салоні, розглядаючи це питання з точки зору сполучуваності іменників різних типів з формами прикметників, числівників, дієслів пропонує виділення дев'яти родів [8]. Спираючись на класифікацію Зигмунта Салоні, Марчін Воліньський уточнює, що у польській мові вісім родів [13]. Зофія Зарон вважає,

що тільки комплексна характеристика відмінювання, семантики і прагматики лексеми уможливує визначення правила відбору родових форм у ширших синтаксичних контекстах і виділяє на цій підставі сім родових форм [14].

У зв'язку з таким різнобічним підходом до визначення кількості родів, у вчителів шкіл та ліцеїв, а також у пересічних мовців часто виникає питання прикладного характеру: як вчити учнів у школах і як визначати рід конкретного іменника? З цією проблемою носії польської мови часто звертаються до авторитетних установ, зокрема, до мовної консультації при PWN – Державному Науковому Видавництві. Для мовознавця аналіз питань до фахівців у цих консультаціях становить невичерпне джерело роздумів, спостережень, можливостей окреслити вектор досліджень. Так, питання про кількість родів та віднесення іменника до певного роду висвітлюється у консультації неоднотайно, що, безумовно, є наслідком різних підходів до цієї проблеми у науці. Наприклад, Мірослав Банько, відповідаючи на питання вчительки-полоністки, скільки є родів у польській мові, підкреслює, що іменник не може змінювати роду від однини до множини. Тому шкільні граматики слушно, з точки зору професора, виділяють чотири роди, спираючись на називний відмінок однини й множини, ідентифікуючи їх із займенниками *ten, ci* (чоловічоособовий рід); *ten, te* (чоловічонеособовий рід); *ta, te* (жіночий рід); *to, te* (середній рід). Далі вчений зазначає, що класифікація у академічних підручниках спирається на форми знахідного відмінка однини й множини, тому в них виокремлено п'ять родів: чоловічоособовий (*tego i tych*), чоловічотваринний (*tego i te*), чоловічоречовий (*ten i te*), жіночий (*te i te*), середній (*to i te*) [2]. Однак неприйнятність зміни роду іменником від однини до множини не завжди є послідовно дотримувана. Наприклад, Катажина Клосіньська, відповідаючи на питання про нечоловічоособовий рід, стверджує, що у множині ми вирізняємо два роди: чоловічоособовий (*ci uczniowie*) і нечоловічоособовий (*te domy, te psy, te kobiety, te dzieci*). Як бачимо з прикладів, до нечоловічоособового роду вчена відносить також іменники, які в однині належать до жіночого (*te kobiety*) і середнього (*te dzieci*). На думку вченої, не варто виділяти у множині ще три роди, які були б відповідниками родових форм у однині, оскільки нечоловічоособові іменники типу *te domy, te stoły, te psy, te kobiety, te dzieci* мають однакові синтаксичні властивості й поєднуються з тими самими формами дієслів, прикметників і займенників: *te ładne koty, wiewiórki i inne zwierzęta spały* [6].

Наведені відповіді засвідчують своєрідне протиріччя між логічною послідовністю теоретичних розробок та зручністю їх використання у глоттодидактиці. Проблема значно ускладнюється у випадках, коли маємо справу з уживанням присудка при однорідних підметах. Аналіз звертань до мовної консультації при науковому видавництві PWN засвідчує неоднотайність поглядів сучасних учених на цю проблему, а також значні труднощі, з якими стикаються носії польської мови, вибираючи чоловічоособову чи нечоловічоособову форму дієслова при однорідних підметах.

Зібрані нами дописи у мовній консультації на тему форми присудка при однорідних підметах підтверджують слова професора Мірослава Банько про відсутність єдиного можливого варіанту у певних ситуаціях. Найбільш послідовним правилом, яке не викликає труднощів і сумнівів при виборі форми присудка, є наступне: якщо серед однорідних підметів є хоча б один чоловічоособовий іменник, вони поєднані сурядним сполучником, а присудок знаходиться після іменників, то він повинен бути у чоловічоособовій формі, наприклад: *Ojcowie i dzieci bawili się* [3]. Однак існує необмежена кількість варіантів поєднання різноманітних слів у однорідних підметах, які викликають питання у тих, хто прагне говорити правильно. Тому Мірослав Банько, аналізуючи запропоноване читачкою речення *Tak, wszyscy licealiści, gimnazjaliści i inne formy życiowe powitali ułęsknione mury szkolne*, рішуче стверджує, що у польській граматиці немає достатніх доказів, які допомогли б зробити чіткий вибір між двома можливостями присудка: *powitali* чи *powitaly*. Причиною цього є те, що у наведеному випадку маємо справу з нееквівалентним рядом, бо замикає його конструкція *i inne formy życiowe* з нечоловічоособовим іменником, що дає привід до вживання присудка у нечоловічоособовій формі: *powitaly*. Вчений відсилає читачку до найновішої у цьому питанні монографії Пьотра Зброга, одночасно застерігаючи про неможливість знайти там єдиний можливий алгоритм вирішення цього завдання. Автор наводить різноманітні чинники, що зумовлюють синтаксис однорідних підметів, демонструючи складність їх взаємодії й неможливість передбачення однозначного результату [3].

У згадуваній вище монографії Пьотра Зброга на великій кількості прикладів продемонстровано розходження між нормативними положеннями граматики та практичним застосуванням аналізованого матеріалу й стверджено, що встановлені граmaticами правила мають характер більш теоретичний, ніж практичний, оскільки частотність

використання рекомендованих типів конструкцій є мінімальною. За приклад подано речення типу *Dziewczyna i kajak zbliżali się do siebie; Dziewczyna i kurczątka patrzyły na siebie; Zwierzątko i spodnie byli tego samego koloru* [15, с. 138]. Як бачимо, у наведених однорідних підметах нема жодного чоловічоособового іменника, однак у першому й третьому реченнях вжито чоловічоособові форми дієслів *zbliżali się, byli*. У першому реченні це зумовлене наявністю серед однорідних підметів іменника чоловічого роду. При цьому це назва неістоти *kajak*. У другому реченні у функції присудка виступає нечоловічоособова форма *patrzyły*, оскільки тут нема іменника чоловічого роду. Здається, наведені приклади дозволяють зробити висновок про те, що наявність серед однорідних підметів хоча б одного іменника чоловічого роду вимагає вживання присудка у чоловічоособовій формі. Але незрозумілою залишається чоловічоособова форма *byli* при однорідних підметах *zwierzątko i spodnie*, жоден з яких не є іменником чоловічого роду. І тут можемо використати інше правило, згідно з яким при однорідних підметах, виражених іменниками різного роду, слід вживати чоловічоособові форми дієслів. Однак тоді не зрозуміло, чому при підметах *dziewczyna i kurczątka* вжито нечоловічоособову форму *patrzyły*.

У відповідях консультантів Наукового Видавництва PWN зустрічаємо низку цікавих рішень, які суперечать наведеному вище прикладу. Так, Катажина Клоціньська вважає, що у реченнях *Kobieta i rower stały na deszczu, Kobieta i piesek maskotka szły* слід вжити нечоловічоособової форми дієслова (*stały, szły*), оскільки тут виступають нечоловічоособові іменники (порівняймо з наведеним вище *Dziewczyna i kajak zbliżali się do siebie*). Дослідниця стверджує: «У реченнях, де одним з елементів підмету є назва тварини чоловічого роду, а другим – жіноча назва, присудок повинен бути у чоловічоособовій формі» [5]. Як бачимо, до вимоги наявності серед однорідних підметів іменника чоловічого роду додається умова, що це повинна бути назва тварини. Такий приклад знаходимо у наступному дописі, де Мірослав Банько, застерігаючи, що на цю тему можна тільки будувати припущення, коментує речення *Babcia i kot siedzieli na werandzie*, пояснюючи, що тут чоловічоособова форма є компромісом між протирічними вимогами сполучуваності цих іменників (*babcia siedziała – kot siedział*) [1].

Вочевидь, такого ж погляду дотримується й Адам Волянський, наводячи наступні варіанти речень: *Koń i regał się przewrócili; Krowy i koń weszli do obory*, стверджуючи, що у реченні хоча б

з однією назвою тварини чоловічого роду єдиним можливим є присудок у формі чоловічоособового роду. Однак вчений зазначає, що у таких реченнях важливе значення має число, оскільки у множині іменники, що входять до складу підмету у наведених реченнях, належать до нечоловічоособового роду. Тому і присудок при цих іменниках у множині повинен бути у нечоловічоособовій формі: *Dziewczyny i konie stanowiły ulubiony temat tego malarza; Konie i krowy weszły do obory* [10]. Як бачимо, мовознавець також бере до уваги не тільки наявність назви тварини у складі підмету, але й однорідність їхньої синтаксичної сполучуваності, адже *dziewczyny stanowiły i konie stanowiły; konie weszły i krowy weszły*.

Уточнюючи можливі варіанти однорідних підметів, вчений серед інших подає наступний: іменник жіночого роду однини + іменник нечоловічоособового роду множини → присудок у нечоловічоособовому роді множини або (рідше) у чоловічоособовому роді, наприклад: *Dziewczynka i koty były...* або *Dziewczynka i koty byli...*; *Dziewczynka i kwiaty zostały...* або *Dziewczynka i kwiaty zostali* У наведених прикладах мовознавець допускає варіанти, хоча сполучуваність підметів є різною (*dziewczynka była – koty były, kwiaty zostały*). Так само різною є сполучуваність іменників поданих у цій самій відповіді прикладах *Futro i pistolet zostały...*, *Futra i pistolet zostały...*, *Futro i pistolety zostały...*, *Futra i pistolety zostały...*, а також *Futro i torebka zostały...*, *Futra i torebka zostały...*, *Futro i torebki zostały...* тощо, при цьому консультант подає єдино можливі нечоловічоособові форми присудків [11]. Така сполучуваність виглядає цілком логічною й природною, адже серед однорідних підметів відсутній бодай один чоловічоособовий іменник. Однак вона суперечить zasadzie вживання чоловічоособової форми при іменниках, що відносяться до різних родів і мають різну сполучуваність. Також вчений стверджує, що присудок повинен бути у чоловічоособовій формі у тому випадку, коли одним із складників підмета є іменник жіночого роду, що називає особу, а другим – іменник чоловічого роду, що називає тварину, але це стосується тільки тих речень, у яких окремі складники підмета мають форму однини [12]. Вимога наявності форми однини стосується саме іменника чоловічого роду, що називає тварину.

Водночас у одній з відповідей на питання читача Катажина Клоціньська стверджує, що у реченні *Dzieci i młodzież wyszli* єдиним правильним присудком повинна бути чоловічоособова форма *wyszli*, оскільки підмет має неоднорідний

характер [4]. Як бачимо, мовознавця вважає, що для вживання присудка у чоловічоособовій формі достатньо неоднорідного характеру підмета, навіть якщо він не містить іменника чоловічого роду. На наш погляд, це суперечить прикладам у відповіді Адама Волянського типу *Futro i torebka zostały...*, *Futra i torebka zostały...*, *Futro i torebki zostały...*, де підмети також мають неоднорідний характер, однак присудки вжиті у нечоловічоособових формах.

Цікавим і водночас суперечливим прикладом є три речення з формою *chłopaki*¹: *Chłopaki szły*; *Chłopaki z dziewczynami szły*; *Chłopaki i pies szli*. Перше з цих речень є цілком логічним, оскільки чоловічоособовий іменник *chłopak* виступає тут у депреціативній формі, тому вимагає нечоловічоособової форми дієслова. Наступне речення суперечить згаданому вище правилу, згідно з яким однорідні підмети, виражені іменниками різного роду, вимагають присудка у чоловічоособовій формі, оскільки іменник *chłopak* попри вжиту депреціативну форму залишається чоловічоособовим: як відомо, рід іменника є категорією сталою. Хоча форма *chłopaki* саме завдяки депреціативності має однакову синтаксичну сполучуваність з іменником *dziewczyny*. У третьому реченні форма присудка відповідає zasadzie про наявність серед однорідних підметів хоча б одного іменника чоловічого роду, що зобов'язує вживати дієслово у чоловічоособовій формі. Катажина Клосіньська зазначає: «Чоловічоособовий рід виконує у цьому випадку вторинну функцію – він не є показником чоловічої особи, а інформує про те, що до складу підмету входять назви, що мають неоднорідний характер» [5]. Однак тоді виникає застереження щодо другого речення, оскільки у ньому до складу підмету також входять назви, що мають неоднорідний характер. Ймовірно, причину таких розбіжностей слід шукати у викладеній на початку нашої розвідки проблему визначення роду польських іменників: у наведеному коментарі вчена називає слово *chłopaki* нечоловічоособовою формою, у той час, як це чоловічоособовий іменник, який не може змінювати роду, але може мати депреціативну форму. Попри граматичну правильність цього речення, певне логічне протиріччя становить факт, що вирішальним у вживанні чоловічоособової форми є слово *pies*, а іменник *chłopaki* з огляду на депреціативність втрачає цей

маркер. Як бачимо, граматичний чинник тут домінує над семантичним, адже в усіх трьох реченнях у складі підмета є назва особи чоловічої статі, однак у жодному з них цей іменник не впливає на вибір чоловічоособової форми.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, аналіз зібраних відповідей на дописи носіїв польської мови дозволяє зробити наступні висновки. Унормування форм присудків при однорідних підметах, ймовірно, ще знаходиться у процесі становлення й вимагає більш докладного вивчення як з боку логіко-граматичної складової, так і з точки зору їхнього функціонування у живому мовленні. Попри ствердження науковців, що граматики подають проблему у дещо спрощеному вигляді, дискусія на сторінках мовної консультації свідчить про потребу спрощення правил, що регулюють вживання форм присудка при однорідних підметах й вироблення чіткого алгоритму або ж допустимість можливих рівноправних варіантів. Особливо важливим це є для вивчення польської мови як іноземної, адже чоловічоособова категорія належить до специфічних категорій, тому усвідомлення її мовного позначення викликає багато труднощів. Вироблення єдиного алгоритму для вибору форми присудка при однорідних підметах не вбачається можливим через велику кількість чинників, послідовність врахування яких є змінною. Для здійснення відповідного вибору слід взяти до уваги сукупність відповідей на такі питання: 1. Чи є серед однорідних підметів іменник чоловічоособового роду? У якій формі його вжито: депреціативній чи недепреціативній? Яке місце стосовно присудка займає цей іменник? 2. Чи є серед однорідних підметів іменник нечоловічоособового роду, що називає тварину? Чи цей іменник вжито у однині? 3. Чи є серед однорідних підметів іменник нечоловічоособового роду, що називає неживі предмети? Чи цей іменник вжито у однині? 4. Чи іменники, що входять до складу однорідних підметів, належать до різних родів? 5. Чи іменники, що входять до складу однорідних підметів, мають однакову сполучуваність з іншими частинами мови? При цьому вирішальним чинником є усвідомлення необхідності розрізнення чоловічоособових і нечоловічоособових форм дієслів у минулому та складеному майбутньому часі.

Перспективу дослідження вбачаємо у аналізі подібних випадків вживання присудка при однорідних підметах у сучасному медійному просторі, у творах художньої літератури та у текстах наукового стилю.

¹ Ця форма є депреціативною, й тому вимагає після себе нечоловічоособових форм відмінюваних частин мови. Вона широко використовується у розмовному мовленні й настільки увійшла до обігу, що більшість пересічних мовців вважають недепреціативну форму *chłorasy* неправильною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bańko M. Babcia i kot siedzieli na werandzie. *Poradnia językowa PWN*. URL: <https://sjp.pwn.pl/poradnia/szukaj/babcia%20i%20kot.html>
2. Bańko M. Ile mamy rodzajów gramatycznych? *Poradnia językowa PWN*. URL: <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Ile-mamy-rodzajow-gramatycznych;9624.html>
3. Bańko M. Wybór orzeczenia przy tzw. podmiocie szeregowym. *Poradnia językowa PWN*. URL: <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/wybor-orzeczenia-przy-tzw-podmiocie-szeregowym;13342.html>
4. Kłosińska K. Forma orzeczenia. *Poradnia językowa PWN*. URL: <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Forma-orzeczenia;21102.html>
5. Kłosińska K. Kto z kim siedzi? *Poradnia językowa PWN*. URL: <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Kto-z-kim-szedl;18874.html>
6. Kłosińska K. Rodzaj niemęskoosobowy. *Poradnia językowa PWN*. URL: <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Rodzaj-niemieskoosobowy;16853.html>
7. Mańczak W. Ile rodzajów jest w polskim. *Język Polski*. 36 (2), 1956, t. XXXVI. S. 116–121.
8. Saloni Z. Kategoria rodzaju we współczesnym języku polskim. *Kategorie gramatyczne form imiennych w języku polskim*. Red. R. Laskowski. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1976. S. 43–76.
9. Tambor J. O czasownikowych regularnościach. Wyznaczniki fleksyjne. *Sztuka to rzemiosło. Nauczyć Polski i polskiego*. Tom 3. Katowice. 2013. S. 30–38. URL: https://www.sjip.us.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/STR_3_Tambor_czasownikowe_regularnosci.pdf
10. Wolański A. Anomalie w zakresie zgody rodzajowej. *Poradnia językowa PWN*. URL: <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Anomalie-w-zakresie-zgody-rodzajowej;22284.html>
11. Wolański A. Forma orzeczenia przy podmiocie szeregowym różnorodnym. *Poradnia językowa PWN*. URL: <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Forma-orzeczenia-przy-podmiocie-szeregowym-roznorodzajowym;23132.html>
12. Wolański A. Orzeczenie przy podmiocie szeregowym. *Poradnia językowa PWN*. URL: <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Orzeczenie-przy-podmiocie-szeregowym;22218.html>
13. Woliński M. Rodzajów w polszczyźnie jest osiem. *Nie bez znaczenia : prace ofiarowane Profesorowi Zygmuntowi Saloniu z okazji jubileuszu 15000 dni pracy naukowej*. Red. W. Gruszczyński i inni. 2001. S. 303–305.
14. Zaron Z. Aspekty funkcjonalne polskiej kategorii rodzaju. Charakterystyka fleksyjna. Warszawa – Puńsk. 2004. 265 s.
15. Zbróg P. Składnia podmiotu szeregowego we współczesnym języku polskim. Libron, Kraków, 2012. 206 s.